

Axenitika: linguïstische mix met schijnbaar paradoxale verhoudingen

ELINE DAVELOOSE

Grieks lichaam, Turkse ziel

“The Turkish has replaced the Greek spirit; the body has remained Greek, but the soul has become Turkish” (Dawkins 1916: 198).¹ Met dit citaat vat Richard M. Dawkins de essentie samen van wat het Cappadocisch Grieks inhoudt. Dit dialect wordt beschouwd als het voorbeeld bij uitstek van taalcontact sinds Sarah G. Thomason en Terrence Kaufman (1988: 215-222) het als gevalstudie opnamen in hun monografie *Language contact, creolization and genetic linguistics*. Het Cappadocisch is immers een unieke mix van Grieks en Turks die een eeuwenlange geschiedenis heeft doorlopen. Hoe groot het aandeel aan Turkse elementen is, verschilt van Cappadocisch dorp tot dorp. Verder in dit artikel zal duidelijk worden dat de intensiteit van de Turkse invloed op het dialect niet enkel kan toegeschreven worden aan de aanwezigheid van Turken in een bepaald dorp, maar ook aan andere factoren. Dat zal geïllustreerd worden aan de hand van het Axenitika, het Cappadocisch subdialect van het dorp Axo.

Van geboorte tot (bijna) doodervaring

Om de situatie van het Grieks in Cappadocië te bespreken, moet eerst aange-toond worden hoe die taal die streek bereikte. Mark Janse (2002: 347) geeft aan dat er oorspronkelijk Anatolische volkeren woonden in het tweede millennium v.C. – Cappadocië vormde in het tweede millennium v.C. immers het centrum van het Hittitische Rijk, waarvan Hattuša (nabij het huidige Boğazkale) de hoofdstad was. Vervolgens werden deze gebieden en volkeren veroverd door de Perzen (Janse 2002: 347). Vanaf het einde van de 4de eeuw v.C. volgde een golf van hellenisering die alleen maar sterker werd bij de annexatie van Cappadocië door de Romeinen in 17 n.C. (Janse 2007: 59). Zo bereikte de Griekse taal de Cappadocische bodem en werden ook vele inheemse talen die in Klein-Azië gesproken werden – waaronder ook de

¹ Dit artikel is gebaseerd op mijn masterscriptie (Daveloose 2019). Ik dank mijn promotor, Prof. Dr. Mark Janse, voor zijn waardevolle opmerkingen.

oorspronkelijke Cappadocische taal, die onderscheiden moet worden van het Cappadocisch als hyperoniem voor de Griekse subdialecten van twintig dorpen, zie infra – van de kaart geveegd door het Grieks en stierven ze uit (Janse 2002: 351).

Enkele eeuwen later werd Klein-Azië veroverd door de Seltsjoekturken. De Slag bij Manzikert in 1071², waarin deze Seltsjoeken vochten tegen de Byzantijnen, betekende het begin van het einde voor het Byzantijnse Rijk. Sindsdien werd Cappadocië afgesloten van de rest van de Griekssprekende wereld. Hoewel het Turks de Griekse moedertaal op vele plaatsen in Klein-Azië verdrong, bleef het Grieks tot aan het begin van de 20ste eeuw standhouden in twintig dorpen in Cappadocië.³ Toch oefende de Turkse taal een zeer intensieve invloed uit op het Griekse dialect dat in Cappadocië werd gesproken, waardoor een zeer bijzondere mengtaal ontstond.

Na de Grieks-Turkse Oorlog (1919-1922) werd in het Verdrag van Lausanne (1923) beslist dat alle moslims uit Griekenland naar Turkije en alle Grieks-orthodoxe christenen uit Turkije naar Griekenland moesten emigreren. De Cappadociërs, die in 1924 in Griekenland terechtkwamen, werden daar allesbehalve met open armen ontvangen en werden als ‘Turkse bastaards’ beschouwd. Om zo snel mogelijk in te burgeren, leerden ze Nieuwgrieks spreken en verdrukten ze hun moedertaal, het Cappadocische dialect. Hierdoor stierf dit unieke dialect bijna volledig uit.

Het was pas in mei 2005 dat Janse, die dialectopnames uit Simandra in Chalkidiki ontvangen had van zijn collega Papazachariou (Universiteit van Patras), ontdekte dat er toch nog één subdialect van het Cappadocisch gesproken werd (Janse 2007: 71-72). Op de opname sprak een oude man (na lang aandringen) plots één zin Cappadocisch uit: “patéram dóeka fšéa epci” (“mijn vader heeft twaalf kinderen gemaakt”) (Janse 2007: 71-72). Later bleek uit veldwerk in Centraal- en Noord-Griekenland dat niet alleen oudere, maar ook mensen van middelbare leeftijd het Cappadocische dialect nog beheersten (Janse 2007: 72). Sindsdien is er weer een toegenomen interesse onder de jongere generaties voor hun afkomst en het dialect van hun voorouders (2007: 73).

Deze bewogen geschiedenis had zeer veel invloed op de aard en het karakter van het Cappadocische dialect. Aangezien de sprekers van het Cappadocisch

² Voor een uitgebreide bespreking van de Slag bij Manzikert, zie Vryonis (1971: 96-103).

³ Dat was het aantal ten tijde van Dawkins’ veldwerk rond 1910 – daarvoor waren er (veel) meer Griekssprekende dorpen en steden.

na de Slag bij Manzikert (1071) praktisch geïsoleerd waren van andere Griekssprekende gebieden is het Grieks op dat moment als het ware ‘gestold’. De basis van het Cappadocisch is dus het Byzantijns, Middeleeuws Grieks. Op deze archaische fundamenten oefende het Turks, zoals reeds vermeld, een zeer intensieve invloed uit, zowel qua fonetiek, morfologie als syntaxis.⁴ De variant van het Turks die het Cappadocische Grieks beïnvloedde, is het Centraal-Anatolische Turks met Seltsjoekse en Oudosmaanse invloeden (Janse 2007: 64). Het karakter van het Turks, dat zo anders is dan dat van het Grieks, maakt het volgens Dawkins (1916: 197) mogelijk om de invloed tot in de kleinste details op te sporen.

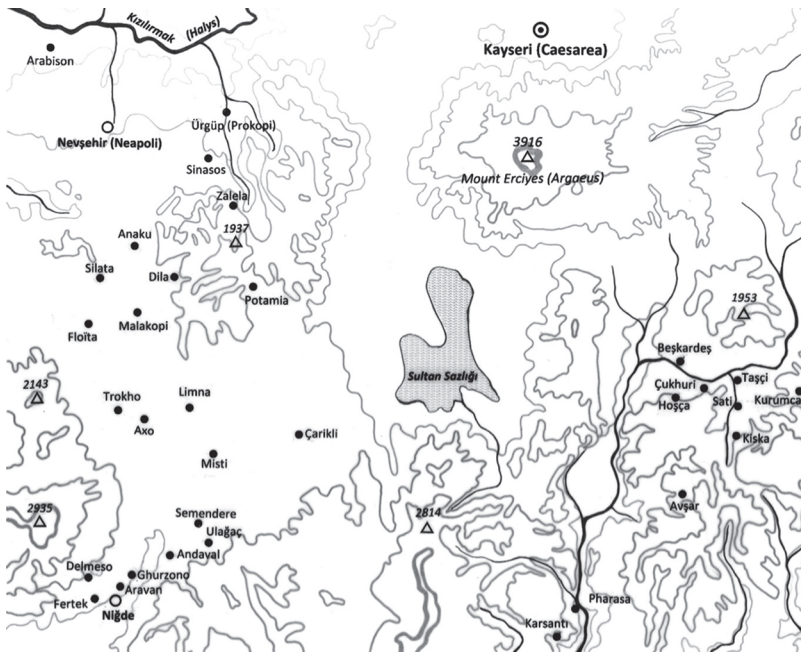
Op de schaal die Thomason en Kaufman (1988: 93-94, 215) voorstellen i.v.m. de intensiteit van de invloed, wordt het Cappadocisch in de hoogste categorie ‘heavy borrowing’ ondergebracht. Dit houdt in dat er sprake is van veel lexicale ontleningen en “heavy structural borrowing, especially in phonology and syntax” (1988: 50).⁵ Bovendien vonden binnen het Cappadocisch zelf enkele opmerkelijke ontwikkelingen plaats die waarschijnlijk niet te wijten zijn aan Turkse invloed (Janse 2004; 2019a; 2019b). Zo ontstond een unieke, bijzondere mix van verscheidene elementen.

Zoals reeds vermeld werd dit dialect rond 1910 nog gesproken in twintig dorpen in de streek Cappadocië (zie figuur 1). Het Cappadocisch, dat kan beschouwd worden als hyperoniem voor de subdialecten van deze twintig dorpen, werd enkel en alleen gesproken en niet geschreven. Dit verklaart het natuurlijk, organisch gegroeide karakter van het Cappadocisch en de enorme variatie tussen en zelfs binnen de verschillende subdialecten. Helaas zorgde deze oraliteit er ook voor dat men heden ten dage over bitter weinig bronnen beschikt. De enige geschreven bronnen die ons informatie kunnen verschaffen over het Cappadocische dialect zijn mondeling overgeleverde volksverhalen en volksliederen die, na een eeuwenlange ononderbroken orale traditie, vanaf de 19de eeuw opgetekend werden door geletterde Cappadociërs zoals priesters, onderwijzers en later ook door Griekse dialectologen, die al dan niet ‘native speaker’ van het dialect waren.

⁴ Een samenvatting van de elementen die toe te schrijven zijn aan Turkse invloed is te vinden bij Dawkins (1916: 203), Thomason & Kaufman (1988: 94) en Janse (2009; 2019b).

⁵ Voor een schematisch overzicht van de schaal van Thomason en Kaufman i.v.m. de intensiteit van het taalcontact, zie Thomason & Kaufman (1988: 50).

Figuur 1: Geografische verspreiding Cappadocische dialecten
(Janse 2019a: 68).

Het Cappadocisch behoort tot de groep van de ‘Klein-Aziatische dialecten’ (‘Asia Minor Greek’), die naast het Cappadocisch ook het Pontisch, het Pharasiotisch, het Silliotisch en het Livisiotisch bevat (Dawkins 1916: 192). Op onderstaande afbeelding (uit Manolessou 2019: 22) worden deze dialecten in kaart gebracht:

Figuur 2: Overzicht van de Griekse dialecten in Klein-Azië
(Manolessou 2019: 22).

Van al deze dialecten onderging het Cappadocisch volgens Thomason en Kaufman (1988: 216) de sterkste Turkse invloed, wat ook Dawkins (1916: 203) al aangaf. Zo is het gebruik van de Turkse woordvolgorde in het Cappadocisch veel algemener dan in de andere Klein-Aziatische dialecten (Dawkins 1916: 203; cf. Janse 2009: 44-49; 2019b: § 8.2.3).⁶ Volgens Dawkins (1916: 203) kan dit enkel het geval zijn als het dialect onder zeer sterke Turkse invloed staat en “the phonetics, inflexions and vocabulary all show that this is more the case in Cappadocia than either at Silli or Phárasa”.

Turkse invloed: hoger of lager?

Zoals reeds vermeld, ondergingen alle Cappadocische subdialecten in meer of mindere mate invloed van de Turkse taal. Globaal gezien kan er volgens Dawkins (1916: 209) aangenomen worden dat de Turkse invloed stijgt naarmate het dorp verder naar het zuiden ligt, aangezien de Turkse populatie daar groter was en steeds bleef aangroeien. Meestal is de invloed van het Turks op het Cappadocisch dan ook simpelweg te verklaren door de aanwezigheid van Turken in het dorp in kwestie. Zo bestond de bevolking van Ulağaç⁷ (zie figuur 1) in het begin van de 20ste eeuw voor 25% uit Turkse inwoners (Xenophanis 1905: 44). In het dorp Semendere (zie figuur 1) waren in die tijd zelfs 700 van de 1300 inwoners Turks. In deze dorpen vond een zeer nauw contact plaats tussen de sprekers van beide talen, wat een zeer intense invloed van het Turks op het Cappadocisch Grieks teweegbracht.

Bij een van de twintig Cappadocische subdialecten zijn echter paradoxale verhoudingen op te merken tussen de hoeveelheid Turkse en Griekse elementen. Het Axenitika, het subdialect van het dorp Axo (zie figuur 1), vertoont namelijk een vrij grote Turkse invloed, hoewel dat in eerste instantie niet helemaal te verwachten is, zoals verder in dit artikel zal blijken.

⁶ De woordvolgorde in het Cappadocisch vormt het onderwerp van doctoraatsonderzoek dat ik zal uitvoeren aan de Universiteit van Gent in het kader van een onderzoeksproject gefinancierd door het Vlaams onderzoeksfonds FWO (2020-2024).

⁷ In dit artikel zal voor de namen van de Cappadocische dorpen en subdialecten de spelling van Janse (2019a) gehanteerd worden, die zich baseert op de Turkse schrijfwijze.

Axenitika: het dialect van het dorp Axo

Het dorp Axo, de Axenieten en hun dialect

Het dorp Axo⁸, het huidige Hasaköy (Turkije), is gesitueerd in het centrum van het gebied waar het Cappadocisch Grieks werd gesproken (zie figuur 1) en ligt ongeveer in het midden tussen Niğde en Nevşehir. Dichtbij Axo bevindt zich het dorp Misti, waarvan het dialect sterk lijkt op het Axenitika. Zowel Axo als Misti waren vrij grote dorpen. Op het moment dat Dawkins fundamenteel onderzoek voerde naar het Cappadocisch Grieks, aan het begin van de 20ste eeuw, woonden in Axo namelijk meer dan 3000 gezinnen (Dawkins 1916: 22).

Helaas werden ook de Axenieten niet gespaard van de verplichte bevolkingsuitwisseling. Onder de vluchtelingen bevonden zich 900 gezinnen uit het dorp Axo zelf en ongeveer 110 families die uit Axo afkomstig waren, maar inmiddels elders gaan wonen waren (bv. in Konya en Karaman) (Mavrochalyvidis 1990: 388). De meesten kwamen echter terecht in gebieden aan de grenzen van Griekenland. Ook Kreta was voor velen de eindbestemming (Mavrochalyvidis 1990: 389). Helaas zou deze bevolkingsuitwisseling uiteindelijk het einde betekenen voor het Axenitika. Heden ten dage is dit subdialect immers nagenoeg volledig uitgestorven, in tegenstelling tot dat van Misti, het Mišiotika, waarvan nog steeds enkele honderden sprekers in leven zijn, zoals we hierboven zagen.⁹

Toen het Axenitika en het Mišiotika nog allebei gesproken werden, konden beide subdialecten in dezelfde groep ondergebracht worden bij een indeling van het Cappadocisch Grieks. Dawkins (1916: 211) maakt een algemene onderverdeling tussen de noordelijke¹⁰ en de zuidelijke¹¹ dorpen, waarbij Axo (en Trokho) en Misti dan op de scheidingslijn liggen.¹² Deze intermediaire groep wordt door Janse (2019b: § 4) “Centraal Cappadocisch” (“κεντρική καππαδοκική”) genoemd.

Janse (2019b: § 4) breidt deze onderverdeling verder uit: hij verdeelt het Noord-Cappadocisch nog eens in Noordoost-Cappadocisch en Noordwest-

⁸ Voor een meer gedetailleerde bespreking van het dorp Axo, zie Daveloose (2019: 16-21).

⁹ In 2007 bestond de ‘speaking community’ van het Mišiotika volgens Janse (2007: 73) ongeveer nog uit enkele honderden sprekers en enkele honderden semi-sprekers. In de *Ethnologue* heeft hij dit aantal in 2015 opgetrokken tot 2800 (www.ethnologue.com/language/cpg). Daarbij moet opgemerkt worden dat het onderscheid tussen vloeiende en minder vloeiende c.q. semi-sprekers vaak moeilijk te maken is (ik dank prof. Janse voor deze opmerking).

¹⁰ Noordelijke dorpen: Sinasos (Zalela), Potamia, Silata, (Anaku), Phloita en Malakopi.

¹¹ Zuidelijke dorpen: Ulağaç, (Semendere), Ghurzono, Aravan en Fertek.

¹² Voor de criteria op basis waarvan Dawkins zijn onderverdeling maakt, zie Dawkins (1916: 210).

Cappadocisch. Zo wordt ook Zuid-Cappadocisch verdeeld in Zuidwest-Cappadocisch en Zuidoost-Cappadocisch.¹³ De uiteindelijke verdeling die Janse (2019b: § 4) tot stand heeft gebracht, ziet eruit als volgt:

Tabel 1: Indeling van de Cappadocische subdialecten.

Noord-Cappadocisch	
<i>Noordwest-Cappadocisch</i>	<i>Noordoost-Cappadocisch</i>
Silata Anaku Phloïta Malakopi	Sinastos (Zalela) Potamia Delmeso
Centraal Cappadocisch	
Axo (Trokho) Misti (Dila, Çarıklı en Ceklek)	
Zuid-Cappadocisch	
<i>Zuidwest-Cappadocisch</i>	<i>Zuidoost-Cappadocisch</i>
Aravan, Ghurzono Fertek	Ulağaç Semendere

‘Zuiver dorp’?

Volgens Dawkins (1916: 22) woonden er in het dorp Axo geen Turken. De bevolking bestond volgens hem enkel en alleen uit Grieks-orthodoxe christenen en bevatte geen moslims (1916: 22). Ook Georgios Mavrochalyvidis (1990: XXXVIII) bevestigt dat Axo een onvermengd Grieks-christelijk dorp was. Hij noemt het (volgens zijn kinderen die de monografie uitgegeven hebben) zelfs “een onbuigzaam, Turken-hatend bastion” (“αλύγιστος τουρκομίσητος προμαχώνας”) (1990: XXXVIII). De relatie tussen de Axenieten en de Turken was dus veel minder vriendschappelijk dan in veel andere Cappadocische dorpen. Uit getuigenissen uit de bundel *De Exodus* (1982) blijkt immers dat de verstandhouding tussen Grieken en Turken wel zeer goed was elders in Cappadocië (Janse 2007: 68-69).

Ook de Turkse naam die Axo draagt, wijst naar verluidt op de afwezigheid van Turken in het dorp. Mavrochalyvidis (1990: 342) geeft immers aan dat die oorspronkelijk Hasköy (Χάς-κιοϊ) luidde, naar de Turkse woorden ‘has’ (zuiver, onvermengd) en ‘köy’ (dorp). Hierbij wordt volgens hem verwezen naar de homogeniteit van de populatie van Axo: een zuiver christelijk dorp zonder islamitische inwoners. Deze verklaring kwam vermoedelijk tot stand

¹³ Voor de criteria op basis waarvan Janse zijn onderverdeling maakt, zie Janse (2019b: § 4).

onder invloed van volksetymologie. Desalniettemin wordt hiermee bewezen dat Axo geen Turkse inwoners bevatte. Later evolueerde de Turkse naam tot Hasaköy.

Aangezien zowel Dawkins (1916: 22) als Mavrochalyvidis (1990: XXXVIII, 342) er zeer sterk op hameren dat er geen Turken aanwezig waren in het dorp¹⁴, is het bijzonder opvallend dat het Axenitika toch een vrij sterke Turkse invloed heeft ondergaan, wat eveneens door beide onderzoekers wordt opgemerkt (Dawkins 1916: 209; Mavrochalyvidis 1990: XXXIX). Mavrochalyvidis (1990: XXXVIII) vindt immers het volgende: “Έτσι, ύστερα από μία έρευνα που κάναμε πάνω στο ιδίωμα που περιέχεται στη Μονογραφία διαπιστώσαμε ότι πολλές απ’ τις λέξεις αυτές είναι τούρκικες, άλλες έχουν έντονη επίδραση απ’ τις αντίστοιχες τούρκικες και σ’ άλλες η αλλοίωση και η παραφθορά είναι σημαντικά αισθητή” (“En zo, nadat we een onderzoek gedaan hadden naar het dialect dat deze monografie bevat, constateerden we dat vele van die woorden Turks waren. De ene ondergingen een intensieve invloed van de overeenkomstige Turkse woorden en bij andere waren de verandering en het verval duidelijk merkbaar”). De invloed van het Turks op het Griekse dialect van Axo moet dus al heel lang aan de gang zijn geweest.

Voor deze substantiële invloed op het Axenitika – die verder in dit artikel uitgebreid uit de doeken zal worden gedaan – moeten dus andere verklaringen geboden worden. De eerste reden voor intensief taalcontact tussen Turken en de Griekssprekende Axenieten is van economische aard. Mavrochalyvidis (1990: XXXIX) schrijft deze sterke invloed toe aan de armoede van de inwoners van het dorp, die enerzijds zorgde voor een emigratiestroom, en anderzijds voor het feit dat mensen naar andere dorpen trokken om met die bevolking handel te drijven (1990: XXXIX). Wanneer deze handelaars dan terugkwamen naar Axo, waren ze dragers van Turkse cultuur, waardoor die langzaam ook de taal binnengesijpeld is. De Axenieten waren immers geëvolueerd van een samenleving die vooral steunde op landbouw naar een

¹⁴ Mavrochalyvidis (1990: XXXIV, 350) merkt echter wel op dat de mogelijkheid bestaat dat er ooit toch Turkse inwoners zouden geweest zijn in Axo. Dit concludeert hij uit de getuigenis van de negentiger Anestis Chatzimpalis (1990: 350). Deze man, die zich zelf baseerde op verhalen van zijn grootmoeder en grootvader, vertelde hem dat er tijdens die Turkse aanwezigheid zelfs Turkse moskeeën en graven te vinden waren in Axo (1990: 351). Deze Turken waren naar verluidt zeer gewelddadig en gehaat door iedereen. Ten slotte werden ze uitgeroeid onder leiding van een Axenitische notabele genaamd Hadži Dirmit (Χατζή Δημήτρ’ < Δημήτρης) (1990: 351). Helaas wordt van deze gebeurtenissen geen datering gegeven. Bovendien steunt deze aanname allesbehalve op informatie uit de eerste hand en moet deze dus wellicht met een korreltje zout genomen worden.

volk dat aan handel¹⁵ deed met vreemde gebieden (1990: 71-92). Het waren dus de mannen die mobiel waren en zich verplaatsten naar andere dorpen, en die voor innovatie in het dialect zorgden, aangezien ze Turks moesten kennen om te communiceren bij het handel drijven en zo tweetalig geworden waren (Daveloose 2019: 19). Daarnaast kwamen ook vrouwen dikwijls in contact met sprekers van de Turkse taal, vermits Turkse vrouwen vaak in het huishouden meehielpen (Dawkins 1916: 14-15). Hierbij is telkens sprake van direct contact tussen Axenieten en Turkssprekenden.

Daarnaast vond ook een indirecte vorm van contact plaats die invloed had op het Axenitische dialect. Ook mensen die niet rechtstreeks converseerden met Turken zouden toch Turkse leenwoorden en grammaticale structuren opgenomen hebben in hun taalgebruik wegens contact met dorpsgenoten die de Turkse taal wel beheersten. Hierbij gaat het dan voor het leeuwendeel over Axenitische mannen die in direct contact kwamen met Turken – aangezien zij het meest mobiel waren, zoals reeds vermeld – waarbij ze taalkundige elementen uit het Turks overnamen en die ontleningen daarna overdroegen op hun vrouwen en kinderen. De mannelijke Axenieten fungeren dus als ‘agentes’ bij de invloed van het Turks op het Axenitisch Grieks. Bovendien kan ook het contact van Axenieten met sprekers van andere Cappadocische dialecten (bv. bij handel¹⁶) als een vorm van indirect taalcontact tussen het Axenitika en het Turks worden beschouwd. Ook via deze weg konden Turkse elementen in het Axenitisch Grieks worden opgenomen.

Alomtegenwoordigheid van het Turks

Laten we nu het Axenitische dialect van naderbij onder de loep nemen. Zoals reeds vermeld, behoort het Axenitika volgens de indeling van Janse (2019b: § 4) tot het Centraal Cappadocisch en ligt het volgens Dawkins (1916: 211) op de scheidingslijn tussen het Noord- en Zuid-Cappadocisch. Naast de geografische indeling, kunnen de Cappadocische subdialecten ook opgedeeld worden volgens de graad van de invloed van het Turks. Daarvoor creëerde Dawkins (1916: 208-213) een spectrum met als criteria enerzijds elementen die afstammen uit het Grieks en anderzijds elementen van Turkse origine.

¹⁵ De specialiteit van Axo was de βεζίπ, een soort lijnzaadolie. De drie belangrijkste beroepen van de Axenieten waren dan ook landbouwer, μαγγαντζής (maker van lijnzaadolie) en handelaar. Een andere succesvolle nijverheid was volgens Dawkins (1916: 22-23) de speciale lokale aardewerk-industrie van Axo. Het pottenbakken werd enkel door vrouwen uitgevoerd, die de potten met de hand vervaardigden (1916: 22-23).

¹⁶ Mavrochalyvidis & Kesisoglou (1960: 66) geven aan dat Axenitische mannen aan ruilhandel deden met omliggende dorpen.

Zoals reeds vermeld wordt de Turkse invloed volgens Dawkins (1916: 209) groter naarmate men naar het zuiden opschuift.

Aangezien Axo ongeveer in het midden ligt op de as van noord naar zuid, kan men zeggen dat het Axenitika in vergelijking met de Noord- en Zuid-Cappadocische subdialecten een gemiddelde Turkse invloed onderging. Het gaat dus, zoals gezegd, om een vrij substantiële invloed, zeker als men weet dat de Axenieten geen Turkse dorpsgenoten hadden. Dawkins (1916: 209) merkt bijgevolg verwonderd op dat “it is curious that Axó and Mistí, large and entirely Christian villages, should show so many marks of Turkish, but for some reason the language is spoken a good deal among the Christians there, and this has produced its natural result”. Dit is dan ook zijn verklaring voor de Turkse invloed in het Axenitika. Dawkins gaf bovendien aan dat hij geenszins vreesde voor het verdwijnen van het Axenitika: “There being no Turks and the population large and not given to going abroad, the dialect is in no danger of disappearance either by giving way to Turkish or by being purified by the influence of common Greek” (Dawkins 1916: 22). Uiteraard wist hij niet dat de verplichte bevolkingsuitwisseling niet veel later zou plaatsvinden en wat die zou teweegbrengen.

In elk geval is het duidelijk dat het Turks een aanzienlijke invloed heeft gehad op het Axenitisch Grieks. Het gevolg van dit intensieve taalcontact is dan ook merkbaar op verscheidene niveaus van het dialect. In de volgende hoofdstukken zal besproken worden waaruit de invloed van het Turks precies bestond op fonetisch, lexicaal, morfologisch en syntactisch vlak. Hierbij zullen telkens de voornaamste ontleende elementen gegeven worden, vergezeld van enkele voorbeelden.

Fonetiek

Klanken komen, klanken gaan

De invloed van het Turks op de Axenitische fonetiek is duidelijk merkbaar in het feit dat bepaalde Griekse klanken, die voor Turken onuitspreekbaar waren, verdwenen en dat enkele Turkse klanken hun intrede maakten in het Axenitika. In het Zuid-Cappadocisch en het Centraal Cappadocisch (waartoe het Axenitika behoort, zie supra) gaan de interdentalen fricatieven /θ/ en /ð/ namelijk volledig verloren onder invloed van de Turkse taal. Het Turks kent deze klanken immers niet (Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 217). De interdentalen fricatief in kwestie wordt in de verschillende subdialecten vervangen door verschillende reeds bestaande klanken (Dawkins 1916: 74-

80; Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 18-20; Janse 2019b: § 6.2.2.6).

Zo wordt in het Axenitika de stemloze interdental fricatief /θ/ normaal vervangen door een andere stemloze fricatief (Dawkins 1916: 77; Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 19-20; Janse 2019b: § 6.2.2.6). Voor de achterklinkers /a, o, u/ wordt dit de stemloze velaire fricatief /x/, voor de voorklinkers /e, i/ evolueert de /θ/ tot de stemloze palatale fricatief /ç/, bv. λύνω (losmaken), pass.-refl. aor. 1sg λύθα > λύχα [líxa], 2sg λύχεσ [líçes], 3sg λύχε [líçe] etc.,¹⁷ fut. 1sg να λυθῶ > να λυχώ [na lixó], 2sg να λυχεῖς [na liçís], 3sg να λυχεῖ [na liçí] etc. Andere voorbeelden zijn καθαρός > καχαρό [kaxaró] (zuiver), κάθομαι > κάχομαι [kákome] (zitten).

In initiële positie komt de stemloze palatale fricatief /ç/ zowel na voor- als na achterklinkers voor, bv. θεός¹⁸ > χεγός [çeγós] (God), θέλω > χέλω [çélo] (willen), maar ook θάνατος > χάνατος [çánatos] (dood), θάλασσα > χάλασσα [çálasa] (zee). Uitzonderlijk wordt /θ/ vervangen door de stemloze alveolaire occlusief /t/, die in het Axenitika dan altijd geaspireerd is (Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 19): θύρα > τύρα [tʰíra] (deur), θεία > τειά [tʰjá] (tante), Θόδωρος > Τόγιωρος [tʰóɣoros] (Theodoor).

De situatie is wat complexer bij de stemhebbende interdental fricatief /ð/ (Dawkins 1916: 77; Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 18, 25-26; Janse 2019b: § 6.2.2.6). In initiële positie wordt deze gewoonlijk vervangen door de stemhebbende alveolaire occlusief /d/, bv. δεν > दें (niet), δέρμα > देंμα (huid), δίνω > देंω (geven), δάκνω > देंνω (bijten). In mediale positie wordt /ð/ normaal vervangen door de stemhebbende palatale fricatief /j/, die in intervocalische positie vaak geëlideerd wordt, bv. παιδί > παι(γ)ί (kind, zoon), ποδάρι > *πουδάρι > πουγιάρ (voet). De cluster /ðj/ evolueert doorgaans tot /dj/, bv. παιδιά > παιδιά (kinderen, zonen). Zeer uitzonderlijk wordt /ð/ vervangen door de stemhebbende alveolaire occlusief /d/ (Dawkins 1916: 78; Janse 2019b: § 6.2.2.6): αδελφή > α(γ)ελφή / άδελφή (zus).

Naast het wegvallen van Griekse klanken, worden ook Turkse klanken geïntroduceerd in het Axenitische dialect. Zo worden onder andere de klinkers <i> > = [ɯ], <ö> = [ø] en <ü> = [y]¹⁹ opgenomen, die typisch zijn voor het

¹⁷ De vervoeging van de passieve aorist gaat terug op de Middeleeuws-Griekse vormen (έ)λόθη, -θης, -θη, maar de passieve uitgangen zijn in het Axenitika vervangen door actieve (Dawkins 1916: 144-145; Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 72-73; Janse 2019b: § 7.6.2.3).

¹⁸ In dit artikel zal voor de accentuering steeds het 'μυνοτονικό-systeem' gehanteerd worden, dat in 1982 de norm werd voor het Nieuwgrieks in Griekenland (Holton, Mackridge & Philippaki-Warburton 2004: 14). Voor meer informatie in verband met het Griekse accentsysteem, zie Holton, Mackridge & Philippaki-Warburton (1997: 34-37).

¹⁹ In dit artikel zullen de klanken /ɯ/, /ø/ en /y/ respectievelijk als <i> >, <ö> en <ü> weergegeven worden in het Cappadocisch, in navolging van Janse (2019a).

Turks, maar niet eigen zijn aan het Grieks (Janse 2019b: § 6.1.1). Deze klanken worden bij ontlening dus vaak overgenomen in het Axenitika, zoals bijvoorbeeld in de woorden $\mu\acute{\iota}\sigma\acute{\iota}\rho < T \textit{misir}$ (1. maïs, 2. Egypte), $\omicron\mu\acute{\iota}\rho < T \textit{ömür}$ (het leven). Af en toe worden deze klinkers echter vermeden en vervangen door in het Grieks reeds bestaande klanken, zoals in de volgende woorden: $\kappa\omicron\sigma\acute{\epsilon} < T \textit{köse}$ (hoek), $\beta\alpha(\gamma)\lambda\acute{\iota}\delta\acute{\iota}\zeta\omega < T \textit{bayılmak}$ (flauwvallen), $\gamma\iota\alpha\pi\omicron\upsilon\sigma\tau\omicron\upsilon\zeta\omega < T \textit{yapışmak}$ (kleven).

Daarnaast waren de postalveolaire fricatieven /f/ (stemloos) en /z/ (stemhebbend) sterk in opmars in het Cappadocisch Grieks. De intrede van deze klanken in het Grieks gebeurde door een interne ontwikkeling²⁰ en is dus niet echt toe te schrijven aan de invloed van het Turks (Dawkins 1916: 80). Deze klanken verschenen immers ook al in Griekse woorden. Zo evolueert de stemloze alveolaire fricatief /s/ in een stemloze postalveolaire fricatief /f/ voor een /i/ (Dawkins 1916: 80; Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 21; Janse 2019b: § 6.2.2.5.3.3). Dit is bijvoorbeeld het geval bij het woord $\kappa\omicron\rho\acute{\iota}\tau\acute{\sigma}' < \kappa\omicron\rho\acute{\iota}\tau\omicron\iota$ (meisje), waarbij eerst de /s/ in /f/ is veranderd en daarna de onbeklemtoonde /i/ op het einde van het woord apocope heeft ondergaan – wat verplicht is in het Cappadocisch (Dawkins 1916: 62; Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 11-13; Janse 2019b: § 6.2.2.1.1).

Toch was er een sterke toename van deze medeklinkers aangezien ze mee geïmporteerd werden met Turkse leenwoorden, zoals bijvoorbeeld in $\beta\alpha\delta\acute{\alpha}$ (aansprektitel voor oudere broer, ‘grote broer’) en $\zeta\alpha$ (aansprektitel voor oudere vrouwelijke familieleden). De postalveolaire fricatieven in deze leenwoorden hoefden niet aangepast te worden, aangezien deze klanken al fonemen waren in het Cappadocisch Grieks.

Ook binnen het verbale paradigma kwamen deze postalveolaire fricatieven voor. Dit is het geval bij de werkwoorden met een stam op -ζω. Wanneer de stemhebbende alveolaire fricatief /z/ van de stam gevolgd wordt door een /i/, wordt deze postalveolair, zoals in het werkwoord $\lambda\omicron\upsilon\zeta\omega$ (wassen):

$\lambda\omicron\upsilon\zeta\omega$
$\lambda\omicron\upsilon\zeta\omega$
$\lambda\omicron\upsilon\zeta\epsilon\iota\varsigma$
$\lambda\omicron\upsilon\zeta' / \lambda\omicron\upsilon\zeta'$
$\lambda\omicron\upsilon\zeta\omicron\mu'$
$\lambda\omicron\upsilon\zeta\iota\tau'$
$\lambda\omicron\upsilon\zeta'\nu\epsilon$

²⁰ Deze klanken kwamen immers ook al voor in Griekse dialecten zoals het Kretenzisch en Cypriotisch (Trudgill 2003: 54-55).

Dit is het geval in de tweede en derde persoon enkelvoud en in de tweede persoon meervoud.²¹ In de derde persoon enkelvoud valt de onbeklemtoonde /i/ op het einde van het woord weg (zie supra), waardoor de stemhebbende /z/ stemloos wordt (Janse 2019b: § 6.2.2.3.2).

De introductie van deze nieuwe klinkers en medeklinkers in het Axenitisch, en bij uitbreiding het Cappadocisch Grieks, zorgde ervoor dat het onmogelijk is om deze variant van het Grieks nauwkeurig te transcriberen met enkel het Griekse alfabet. Dit is de reden waarom onderzoekers in de tijd voor Dawkins vaak te wensen overlieten bij het neerpennen van Cappadocische volksverhalen, zoals Eleutheriadis (1879), Alektoridis (1885) en Pachtikos (1905), wier transcripties weinig nauwkeurig waren (Janse 2019b: § 2, § 5). Het is immers noodzakelijk om aanvullende diakritische tekens aan te brengen om alle gewenste klanken te kunnen uitdrukken.

Vocaalharmonie

Een ander zeer belangrijk element dat onder invloed van de Turkse taal werd toegevoegd aan het Axenitische dialect is de vocaalharmonie.²² Dit typisch Turkse fenomeen houdt het volgende in: wanneer in het Turks een suffix aan een woord wordt toegevoegd, wordt ernaar gestreefd dat de kenmerken van het suffix zo veel mogelijk overeenstemmen met die van de lettergreep er net voor. Vocaalharmonie is een van de mechanismen in het Turks om dit te bewerkstelligen. Deze vorm van assimilatie bestaat uit twee regels: (1) de voor/achterharmonie en (2) de ongerond/gerondharmonie. De voor/achterharmonie houdt in dat, wanneer een woord eindigt op een lettergreep met een voorklinker, er dan een suffix met een voorklinker aan het woord moet gehecht worden en omgekeerd. De ongerond/gerondharmonie steunt op ongeveer hetzelfde principe: wanneer een woord eindigt op een lettergreep met een ongeronde klinker, dan moet de klinker in het suffix eveneens ongerond zijn. Wanneer een woord echter eindigt op een lettergreep met een geronde klinker, dan moet de klinker in het suffix gerond zijn, op voorwaarde dat er een hoge klinker moet toegevoegd worden.²³

²¹ De alveolaire /z/ wordt in de derde persoon meervoud eveneens postalveolair, wat volgens Dawkins (1916: 131) toe te schrijven is aan invloed van de derde persoon enkelvoud.

²² Voor meer informatie i.v.m. vocaalharmonie zie Vandewalle (2018: 58-68); Göksel & Kerslake (2011: 27-29); Lewis (2000: 14-19); Dawkins (1916: 67-68); Mavrochalyvidis & Kesisoglou (1960: 9); Janse (2019b: § 6.2.1.4.1).

²³ Wanneer er in het suffix een lage klinker moet toegevoegd worden, zal die ongetwijfeld ongerond zijn. Het Turks kent immers een verbod op lage, geronde klinkers in een niet-initiële lettergreep (Vandewalle 2018: 46-47). In dit geval gaat de vocaalharmonie dus niet volledig op.

In het Cappadocisch wordt deze vocaalharmonie vooral bewaard bij werkwoorden op *-díζω* die ontleend zijn uit het Turks (zie infra voor de vorming van werkwoorden ontleend uit het Turks), die volgens vocaalharmonie ook kunnen uitgaan op *-díζω*, *-dŭζω* of *-doúζω*. Enkele voorbeelden hiervan uit het Axenitika zijn de werkwoorden *παρλαδίζω* (< T *parlamak* (glanzen, schitteren)), *δüşündŭζω* (< T *düşünmek* (nadenken)), *buyurpdoúζω* (< T *buyurmak* (opdragen)) (Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 9).²⁴

Lexicon

Naast de duidelijke invloed van het Turks op fonetisch vlak, bevat het Axenitika ook talloze lexicale ontleningen. Zelfs de basiswoordenschat van dit dialect is doordrongen van Turkse leenwoorden. Zo zijn de verwantschapstermen die een Turkse origine hebben legio: bv. *καρδάς* (< T *kardaş* (kleine broer²⁵)), *αβλά* (< T *abla* (grote zus)), *βαῖά* (< T *paşa* (grote broer)), enz. (Janse 2019b: § 11.2.1). Ook onderdelen van het huis en huishoudelijk materiaal werden vaak met een Turkse term benoemd: *μνδάρ* (< T *minder* (matras²⁶)), *οδά* (< T *oda* (kamer)), *σανδέχ* (< T *sandık* (kist, koffer)) enz. (Janse 2019b: § 11.2.6).

Een zeer opvallende observatie die Dawkins (1916: 197) maakte, is het feit dat het Axenitika (net als het Cappadocisch Grieks in het algemeen) zeer veel werkwoorden van Turkse oorsprong bevat. Volgens hem worden werkwoorden immers veel minder gemakkelijk ontleend dan andere woordsoorten en “only appear in any number when the vocabularies of two languages have reached a high degree of fusion” (1916: 197). Volgens Dawkins worden werkwoorden die ontleend zijn uit het Turks gevormd door aan de stam van het werkwoord ofwel 1) *-dŏ*, *-dác*, *-dá* etc. te hechten, ofwel 2) *-díζω* (1916: 129).

De realiteit is echter wat complexer. Janse (2001: 477) toont aan dat werkwoorden uit het Turks ontleend worden via de Turkse onvoltooid tegenwoordige tijd op *-dl* (afhankelijk van vocaalharmonie *-di* / *-dŭ* / *-di* / *-du*, zie supra), bv. *aradl* (< T *aramak* (zoeken)). Dit is de basis waaraan de Griekse uitgangen ‘gekleefd’ zullen worden. Men ziet een overeenkomst tussen deze Turkse voltooid tegenwoordige tijd en de Griekse aorist en men creëert een

²⁴ Hierbij moet opgemerkt worden dat deze vocaalharmonie niet echt in het Cappadocisch ontstaat na de ontlening, maar reeds aanwezig was in het Turkse werkwoord voordat het woord ontleend werd. Desalniettemin worden deze klinkers in stand gehouden in het Cappadocisch.

²⁵ In het Turks kan *kardaş* zowel ‘kleine broer’ als ‘kleine zus’ betekenen.

²⁶ In het Turks betekent *minder* eerder ‘kussen’. Af en toe vonden dus kleine betekenisverschuivingen plaats. Waarschijnlijk is dit een kenmerk van Centraal-Anatolische dialecten.

aorist op basis van die Turkse VTT-stam, bv. *ara-di* + Grieks aoristsuffix + persoonsuitgang: ἀράδι-σ-α, -εζ, -ε etc.²⁷ Van daaruit wordt de praesensstam afgeleid. Janse (2001: 477) merkt op dat een aorist die uitgaat op [isa] afkomstig kan zijn van twee soorten werkwoorden: 1) werkwoorden op ίζω of 2) werkwoorden op άω > ώ.²⁸ Dit is volgens Janse (2001) de reden waarom sommige werkwoorden die ontleend zijn uit het Turks uitgaan op -δίζω (bv. ἀραδίζω, δῦσῦνδύζω, βα(γ)ιλδίζω) en andere op -δώ (bv. βα(γ)ιvdώ / βα(γ)ιldώ).²⁹

Een andere bijzondere lexicale ontlening uit het Turks is het vraagpartikel $\mu < T\ mI$ (*mi / mu / mü / mu*, afhankelijk van de aard van de klinker in de voorgaande lettergreep, cf. vocaalharmonie, zie supra). Dit kleine woordje kan immers als encliticon achter het werkwoord toegevoegd worden in de zin, waardoor op zeer eenvoudige wijze overgegaan wordt van een declaratieve naar een interrogatieve zin. De volgende Axenitische zin is daar een voorbeeld van: δέ σε τα εἶπα μ; (heb ik het je niet gezegd?) (Dawkins 1911: 110). Het vraagpartikel kan ook geplaatst worden na het woord dat de functie van focus vervult (Janse 2019b: § 8.2.4). Een voorbeeld hiervan is de volgende zin: εἶθὺ κρεύεις να δόκουμ' εσέ μ; (wil je dat ik het aan jou geef?) (Janse 2019b: § 8.2.4).

Morfologie

Ook op morfologisch vlak heeft de Turkse taal het Axenitisch Grieks aanzienlijk beïnvloed. Zo is het toe te schrijven aan dit taalcontact dat in het Axenitika de grammaticale geslachten verloren zijn gegaan (Dawkins 1916: 87, 115; Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 220-221; Janse 2019b: § 12.2.2). Substantieven krijgen in dit subdialect altijd het bepaald lidwoord *το* in de accusatief enkelvoud³⁰, ongeacht welk grammaticaal geslacht ze voorheen hadden.³¹ In de genitief enkelvoud verschijnt dan het lidwoord *τ'*, afkomstig

²⁷ De vormen van de indicatief worden in het Axenitika gesyncopeerd: ἀράδι-σ-α > ἀράτ'-σ-α etc. (Dawkins 1916: 135-136; Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 65; Janse 2019b: § 7.6.1.3).

²⁸ Vergelijk Middeleeuws Griekse doubletten als ἀγαπῶ / ἀγαπίζω.

²⁹ Deze vorm komt echter niet voor in het Axenitika. In andere Cappadocische dialecten wordt soms één van beide vormen veralgemeend, maar vaak worden beide door elkaar gebruikt.

³⁰ Mannelijke en vrouwelijke woorden krijgen in de nominatief enkelvoud geen lidwoord, net zoals mannelijke woorden in de nominatief meervoud (Dawkins 1916: 87; Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 29-32; Janse 2019b: § 7.1.1).

³¹ Hierop bestaan echter wel enkele uitzonderingen: het lidwoord van de accusatief vrouwelijk enkelvoud van bezielde substantieven (την), in sommige gevallen van de accusatief mannelijk enkelvoud (vooral bij bezielde substantieven: τον). Daarnaast komt één keer een spoor van de genitief vrouwelijk enkelvoud van het woord voor in het Axenitika: ἐκεῖ ζῦαίκαζ (van die vrouw) (Dawkins 1916: 89).

van *του* met apocope van /u/, bv. *τ' ναίκας* (van de vrouw). In het meervoud wordt voor de nominatief en accusatief het lidwoord *τα* gehanteerd voor vrouwelijke en onzijdige substantieven, bv. *τα καριές < ου/τις καρδιές* (de harten). Voor de genitief meervoud wordt, net zoals bij de genitief enkelvoud, het lidwoord *τ'* gebruikt, aangezien het Griekse lidwoord van de genitief meervoud niet is bewaard in het Axenitika (**των*) (Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 31). Als onbepaald lidwoord wordt voor alle (oorspronkelijke) geslachten en naamvallen de vorm *ένα* gehanteerd (Janse 2019b: § 7.1.2), bv. *ένα άνδρας και ναίκας* (sic pro *ναίκα*) *ήχαν* (sic pro *είχαν*) *ένα παι και ένα κορί*³² (een man en een vrouw hadden een zoon en een dochter) (Dawkins 1911: 106). Bovendien krijgen adjectieven die bij deze substantieven worden geplaatst altijd onzijdige uitgangen (Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 42; Janse 2019b: § 8.1.2.1).

Een andere zeer opvallende ontlening uit het Turks is het verbuigen van substantieven op basis van agglutinatie. Hierbij worden morfemen, die elk één grammaticaal kenmerk in zich dragen (getal, naamval ...), als het ware gekleefd aan de stam. Volgens Dawkins (1916: 209) moesten de oude verbuigingen zelfs meer en meer plaats ruimen voor zogenaamde ‘agglutinerende verbuigingen’.³³ Deze manier van verbuigen werd onder andere gehanteerd bij het creëren van een genitief meervoud, aangezien de originele vorm op *-ων > -ου* verloren was gegaan (Janse 2019a: 67).

Bij de genitief meervoud van het mannelijke substantief *παπάς* (priester) verloopt de agglutinatie als volgt (Janse 2019a: 80): de uitgang *-ιου* – die afkomstig is van de genitief enkelvoud van de zeer omvangrijke en invloedrijke verbuiging van onzijdige substantieven op *-ι* – wordt geheranalyseerd als ‘suffix’ dat dienst doet als morfeem voor de genitief. Dit suffix wordt dan op Turkse, agglutinerende wijze aan de accusatief meervoud *παπά(γ)ες*³⁴ geregen:

Axenitika:	<i>παπά(γ)</i>	<i>-ες</i>	<i>-ιου</i>	→	<i>παπάγεζιου</i> (van de priesters)
	STAM	MV	GEN		
Turks:	<i>papaz</i>	<i>-lar</i>	<i>-in</i>	→	<i>papazların</i> (van de priesters)
	STAM = NOM	MV	GEN		

³² In dit artikel wordt de cluster /tʃ/ geschreven als <τῷ> zoals in Janse (2019b), in plaats van <ῷ>, zoals Dawkins hier.

³³ Voor meer informatie over agglutinerende verbuigingen in het Cappadocisch Grieks, zie Janse (2009, 2019a).

³⁴ In de nominatief meervoud van het substantief *παπάς* is de eindsigma weggevallen, wat door Dawkins (1916: 109) als optioneel wordt gezien, maar door Mavrochalyvidis en Kesisoglou (1960: 38 n. 1) als verplicht aangeduid wordt: *παπάγε*.

Ook (oorspronkelijk) vrouwelijke substantieven op $-η$ of $-α$ hebben in het Axenitika een agglutinerende genitief meervoud. Hierbij wordt ‘ $-ιου$ ’ opnieuw beschouwd als morfeem en suffix om de genitief aan te duiden:

Axenitika:	<i>vaík</i>	$-εσ$	$-ιου$	→	<i>vaίκεζιου</i> (van de vrouwen)
	stam	MV	GEN		
Turks:	<i>kadın</i>	$-lar$	$-ın$	→	<i>kadınların</i> (van de vrouwen)
	stam	MV	GEN		

Andere voorbeelden van deze agglutinerende vrouwelijke genitief meervoud zijn *μανάγεζιου* (genitief meervoud van *μána* (moeder)), *αέλαφεζιου* (genitief meervoud van *αέλφη* (zus)).

(Oorspronkelijk) mannelijke en vrouwelijke substantieven kunnen in het Axenitika dus agglutinerende vormen hebben voor de genitief meervoud. Bij onzijdige substantieven wordt echter de genitief enkelvoud ook gebruikt voor de genitief meervoud (Janse 2019b: § 7.2.1.1).³⁵ Toch is in dit onzijdige paradigma eveneens agglutinatie terug te vinden. Hierbij is het van belang om het onderscheid te maken tussen substantieven die een persoon aanduiden, die ‘bezielde substantieven’ worden genoemd, en woorden die dat niet doen, ‘onbezielde substantieven’ (Janse 2004; 2019b: § 7.2; Dawkins 1916: 90, 93-113). In het Cappadocisch Grieks worden bezielde substantieven immers anders verbogen dan onbezielde.³⁶ In het centraal Cappadocisch, waartoe ook het Axenitika behoort (zie supra), wordt bij de nominatief en accusatief meervoud van onbezielde substantieven op $-ος$ de uitgang $-(ος)ια$ veralgemeend, waardoor het onderscheid in vorm tussen nominatief en accusatief meervoud wegvalt (Janse 2019b: § 7.2.1.4). In deze vormen is eveneens een vorm van agglutinatie te herkennen: het meervoudssuffix $-ια$, dat afkomstig is van de nominatief en accusatief meervoud van de reeds vermelde onzijdige verbuiging op $-ι$, wordt immers aan de nominatief enkelvoud geregeng:

³⁵ Volgens Janse (2019a: 97, 105) is de uitgang $-ιου$ voor genitief meervoud echter afkomstig van de oorspronkelijke Griekse uitgang voor genitief meervoud $-ων > -ουν$ met een verhoging van de klinker tot /u/ en deletie van de finale /n/, gehecht aan de uitgang voor nominatief meervoud $-οι$. Dawkins (1916: 90) merkte immers al op dat de genitief meervoud op $-ιουν$ wel degelijk geattesteerd is in het Cappadocisch Grieks.

³⁶ Dit onderscheid tussen bezielde en niet-bezielde substantieven is volgens Dawkins (1916: 212) zeker niet van Turkse oorsprong en hij ziet geen enkele reden waarom dit niet binnen het Grieks zelf kan ontstaan zijn. Bovendien verschijnt dit fenomeen eveneens in het Pontisch en het Phara-siotisch, waaruit Dawkins (1916: 212-213) concludeert dat dit fenomeen moet ontstaan zijn in de pre-Turkse periode en dat het moet beschouwd worden als een kenmerk van het Middeleeuwse Grieks van het oostelijke deel van Klein-Azië.

μύλος STAM = NOM	-ιου GEN	→	μύλο <u>ζ</u> ιου (van de molen)
μύλος NOM	-ια MV	→	μύλο <u>ζ</u> ια (molens)

Bij de bezielde substantieven op -ος werd het onderscheid tussen nominatief en accusatief meervoud wel bewaard (Janse 2019b: § 7.2.1.4). Toch vinden we ook in dit paradigma agglutinerende vormen terug, namelijk in de accusatief meervoud op -ιούς (Janse 2019a: 107-108). Oorspronkelijk werd de geërfde accusatief meervoud op -ους gebruikt voor bepaalde lijdende voorwerpen en werd de nominatief meervoud, naast de onderwerpsfunctie, ook voor onbepaalde lijdende voorwerpen gehanteerd – wat eveneens onder invloed van het Turks tot stand kwam (zie infra bij syntactische ontleningen). Later ontstond een geval van syncretisme waarbij de nominatief meervoud en accusatief meervoud van de bezielde substantieven samensmolten tot ἀρχώπ’ (nom. mv.).³⁷ Vervolgens werd een secundaire accusatief meervoud gecreëerd door aan de syncretische nominatief-accusatief meervoud ἀρχώπ(οι) de geërfde uitgang van de accusatief meervoud (-ους) op agglutinerende wijze toe te voegen: ἀρχώπ(οι)-ους → ἀρχώπιούς. Hiermee gaat Janse (2019a: 107-108) in tegen de communis opinio dat de uitgang -ιους naar analogie met de reeds meermaals vermelde verbuiging van onzijdige substantieven op -ι ontstaan zou zijn (Dawkins 1916: 95; Janse 2004: 8; 2019b: § 7.2.2.1).

Syntaxis

Ten slotte zal ik bespreken welke syntactische elementen uit het Turks werden overgenomen in het Axenitika. Als eerste moet een zeer bijzondere Turkse constructie vermeld worden die ingezet wordt om een bezitsrelatie uit te drukken. Wanneer in het Turks een bezit wordt uitgedrukt, dan wordt zowel aan de bezitter als aan het bezit een suffix toegevoegd. De bezitter wordt in de genitief uitgedrukt en krijgt bijgevolg het genitiefsuffix *-(n)in* (/ *-(n)in* / *-(n)ün* / *-(n)un*, afhankelijk van de vocaal in de voorgaande lettergreep volgens vocaalharmonie) (Göksel & Kerslake 2011: 53-54; Lewis 2000: 35). Daarnaast wordt aan het substantief dat het bezit uitdrukt een bezitssuffix toegevoegd dat overeenkomt met de grammaticale persoon van de bezitter (Göksel & Kerslake 2011: 42-43; Lewis 2000: 37). Deze combi-

³⁷ Αρχώπ’ is afkomstig van de vorm ἀρχώπ(οι), waarbij de onbeklemtoonde /i/ aan het einde van het woord apocope onderging – wat verplicht is in het Cappadocisch (Dawkins 1916: 62; Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 11-13; Janse 2019b: § 6.2.2.1.1).

natie wordt een bezitsverbinding genoemd (Vandewalle & Gezels 2008: 65-67).

bv. <i>kızın babası</i> :	<i>kız</i>	-in	<i>baba</i>	-sı
	meisje	GEN	vader	bezitssuffix
	‘bezitter’		‘bezit’	3 ^{de} pers. enk.
				‘haar’

Ook in het Axenitika kan een dergelijke constructie gehanteerd worden om bezit uit te drukken:

bv. <i>κοριτσού βαβά τ</i> :	<i>κοριτσο(ι)</i>	-ιού	<i>βαβά</i>	<i>τ</i>
	meisje	GEN	vader	bez. vnw.
	‘bezitter’		‘bezit’	3 ^{de} pers. enk.
				‘haar’

In het Axenitika wordt eveneens een bezitssuffix geplaatst na het substantief dat het bezit uitdrukt. Deze bezitssuffixen zijn geëvolueerd vanuit de bezittelijke voornaamwoorden: 1sg μ' < μου, 2sg σ' < σου, 3sg τ' < του, 1pl $\mu\alpha\varsigma$, 2pl $\sigma\alpha\varsigma$, 3 pl $\tau\upsilon\epsilon$ < τουν(ε) (Dawkins 1916: 120-121; Mavrochalyvidis & Kesisoglou 1960: 53-54; Janse 2009: 42; 2019b: § 7.4.2.1).

Daarnaast is ook de manier waarop het lijdend voorwerp uitgedrukt wordt in het Axenitika sterk beïnvloed door het Turks. Net als in het Turks wordt voor een bepaald lijdend voorwerp de accusatief gebruikt, terwijl een onbepaald lijdend voorwerp in de nominatief wordt geplaatst. Dit fenomeen wordt ‘differential object marking’ (DOM) genoemd, aangezien enkel bepaalde lijdende voorwerpen op een speciale manier worden gemarkeerd (Janse 2008: 23). Janse (2008: 23) beschrijft DOM als “the tendency to mark object NPs that are high in animacy and definiteness and, conversely, not to mark object NPs that are low in animacy and definiteness”. Daarnaast wordt de accusatief in het Axenitika ook voor het indirect object gehanteerd (Janse 2019b: § 8.2.1.1), in tegenstelling tot het Turks, waar het indirect object in de datief wordt geplaatst (Göksel & Kerslake 2005: 70, 177).

Ten slotte is ook de woordvolgorde in het Axenitika sterk beïnvloed door het Turks. In het Cappadocisch Grieks bestaat in feite geen vaste woordvolgorde. Toch is het opmerkelijk dat een groot deel van de zinnen een SOV-structuur³⁸ vertoont, wat de ongemarkeerde volgorde is in de Turkse taal. Een voorbeeld

³⁸ Hierbij staat ‘S’ voor ‘subject’, ‘O’ voor ‘object’ en ‘V’ voor ‘verbum’ (werkwoord).

hiervan is de volgende zin: τ' βασιλιού το παιί το γεγίκ' αγαπά το (de zoon van de koning houdt van het hert) (Janse 2019b: § 8.2.3).

Bovendien worden in het Turks alle adnominale bepalingen ('qualifying words') voor het substantief ('qualified words') geplaatst (Dawkins 1916: 200-201), wat een typologisch correlaat van een SOV-taal is (Janse 2019b: § 8.2.3, § 8.2.5.2; 2009: 44-49). Ook dit werd overgenomen in het Cappadocisch: genitiefbepalingen en relatiefzinnen worden verplicht voor de dominant geplaatst (Dawkins 1916: 201), zoals blijkt uit de voorbeeldzin in voorgaande paragraaf. Ook in het volgende voorbeeld uit Mavrochalyvidis & Kesisoglou (1960: 83-84) kan opgemerkt worden dat de genitief (bezitter) voor het 'bezit' geplaatst wordt:

πήα ζ'	βαβά μ'	το	σπίτ'	(ik ging naar het huis van mijn vader)
	vader		huis	
	GEN			

Ook wanneer de genitief (GEN1) verder bepaald wordt door een tweede genitief (GEN2), wordt GEN2 voor GEN1 geplaatst, zoals blijkt uit volgend voorbeeld uit Mavrochalyvidis & Kesisoglou (1960: 196):

εκεί τ'	κοριτσού τ'	αστεναριάς το	δερμάν'	(de zorg om de ziekte van dat meisje)
	meisje	ziekte	zorg	
	GEN2	GEN1		

Conclusie

We kunnen concluderen dat het Axenitika (als voorbeeld van het Cappadocisch Grieks) een zeer boeiende mix is van Middeleeuws Grieks en Turks, waarbij de Turkse component iets sterker aanwezig is dan in eerste instantie misschien te verwachten was. Axo was immers een zuiver christelijk dorp zonder Turkse inwoners. De alomtegenwoordige invloed van het Turks, die diep doorgedrongen is in de fonetiek, het lexicon, de morfologie en de syntaxis van het Axenitika, is dan ook toe te schrijven aan andere factoren van socio-economische aard. Dit subdialect van het Cappadocisch Grieks is het ultieme voorbeeld van het door elkaar vloeien van culturen die met elkaar in contact komen, wat een zeer bijzonder resultaat kan opleveren op linguïstisch vlak. Ten slotte zijn tot op vandaag de dag zeker nog niet alle elementen van (mogelijke) Turkse afkomst onderzocht. Zo moet bijvoorbeeld nog geanalyseerd worden in welke mate de Axenitische (en bij uitbreiding ook de Cappadocische) woordvolgorde precies 'verturkst' is en in welke omstandigheden voor een eerder Grieks of een sterk Turkse constructie wordt geopt-

teerd. Ondanks de zeer geringe hoeveelheid aan (geschreven) bronnen van het Cappadocisch Grieks blijft het nog steeds de moeite waard om deze linguïstische smeltkroes onder de loep te nemen.

Bibliografie

- Adams, J.N., M. Janse & S. Swain 2002. *Bilingualism in Ancient Society: Language Contact and the Written Text*. Oxford: Oxford University Press.
- Alektoridis, A.S. 1885. “Λεξιλόγιον του εν Φερτακαίνοις της Καππαδοκίας γλωσσικού ιδιώματος”, in: *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος* 1: 480-508.
- Daveloose, E. 2019. *Over broers, zussen en schapenhoeders: editie van drie onuitgegeven Cappadocische volksverhalen uit Axo met grammaticale en lexicale commentaar*. Gent: Universiteit Gent. [masterscriptie]
- Dawkins, R.M. 1911. *Kappadokia 1911. Ghurzono, Fertek, Delmeso, Axo*. Oxford: Weston Library, Arch.Z.Dawk.28(4).
- Dawkins, R.M. 1916. *Modern Greek in Asia Minor*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eleutheriadis, R. 1879. *Συνασός ήτοι μελέτη επί των ηθών και εθίμων αυτής*. Athene: Ελληνική Ανεξαρτησία.
- Göksel, A. & C. Kerslake 2005. *Turkish. A Comprehensive Grammar*. Londen, New York: Routledge.
- Göksel, A. & C. Kerslake 2011. *Turkish. An Essential Grammar*. Londen, New York: Routledge.
- Holton, D., P. Mackridge & I. Philippaki-Warbuton 1997. *Greek. A Comprehensive Grammar*. Abingdon: Routledge.
- Holton, D., P. Mackridge & I. Philippaki-Warbuton 2004. *Greek. An Essential Grammar*. Abingdon: Routledge.
- Janse, M. 2001. “Morphological Borrowing in Asia Minor”, in: *International Conference on Greek Linguistics, 4th, Proceedings*. Thessaloniki: University Studio Press, 473-479.
- Janse, M. 2002. “Aspects of Bilingualism in the History of the Greek Language”, in: J.N. Adams, M. Janse & S. Swain (eds), *Bilingualism in Ancient Society: Language Contact and the Written Text*. Oxford: University Press, 332-390.
- Janse, M. 2004. “Animacy, Definiteness, and Case in Cappadocian and Other Asia Minor Greek Dialects”, in: *Journal of Greek Linguistics* 5: 3-26.
- Janse, M. 2007. “De Cappadociërs en hun talen”, in: *Tetradio* 16: 57-78.
- Janse, M. 2008. “Clitic-Doubling from Ancient to Asia Minor Greek”, in: D. Kallulli & L. Tasmowski (eds), *Clitic-Doubling in the Balkan Languages*. Amsterdam: John Benjamins, 165-202.

- Janse, M. 2009. "Greek-Turkish Language Contacts in Asia Minor", in: *Études Helléniques / Hellenic Studies* 17: 37–54.
- Janse, M. 2019a. "Agglutinative Noun Inflection in Cappadocian", in: A. Ralli (ed.), *The Morphology of Asia Minor Greek*. Leiden: Brill, 66-115.
- Janse, M. 2019b. "Η Καππαδοκική διάλεκτος", in: Chr. Tzitzilis (ed.), *Νεοελληνικές Διάλεκτοι*. Thessaloniki: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).
- Kitromilidis, P.M. 1982. *Η Έξοδος τ. Β': Μαρτυρίες από τις επαρχίες της κεντρικής και νότιας Μικρασίας*. Athene: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών.
- Lewis, G. 2000. *Turkish grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Manolessou, I. 2019. "The Historical Background of the Asia Minor Dialects", in: A. Ralli (ed.), *The Morphology of Asia Minor Greek*. Leiden: Brill.
- Mavrochalyvidis, G.P. & I.I. Kesisoglou 1960. *Τò γλωσσικò ιδίωμα τῆς Αζοῦ*. Athene: Institut français d'Athènes.
- Mavrochalyvidis, G.P. 1990. *Η Αζό Καππαδοκίας*. Athene: Εστία Νέας Σμύρνης.
- Pachtikos, G.D. 1905. *260 δημόδη ελληνικά άσματα*. Athene: Σακελλαρίου.
- Thomason, S.G. & T. Kaufman 1988. *Language contact, creolization and genetic linguistics*. Berkeley (CA): University of California Press.
- Trudgill, P. 2003. "Modern Greek Dialects. A Preliminary Classification", in: *Journal of Greek Linguistics* 4: 45-64.
- Vandewalle, J. & L. Gezels 2008. *Haydi Türkçe Konuşalım: Turks voor het volwassenenonderwijs*. Mechelen: Plantyn.
- Vandewalle, J. 2018. *Fonologie*. Syllabus ad usum tyronum. Gent: Universiteit Gent.
- Vryonis, S. 1971. *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century*. Berkeley (CA): University of California Press.
- Xenophanis 1905. *Σύγγραμμα περιοδικόν του Συλλόγου Μικρασιατών Ανατολής, Vol. 3*. Athene: Παρασκευά Λεώνη.